Vanda Rozenbergová

TŘI SMRTKY PLULY DO DÁLI

Host

Vanda Rozenbergová

TŘI SMRTKY PLULY DO DÁLI

Vanda Rozenbergová

TŘI SMRTKY PLULY DO DÁLI

Přeložila
Lenka Brodecká

Brno 2020

Copyright © Vanda Rozenbergová, 2018
All rights reserved
Translation © Lenka Brodecká, 2020
Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2020 (elektronické vydání)
Kniha vyšla s finanční podporou Komise SLOLIA,
Literární informační centrum v Bratislavě
This book was published with a financial support from SLOLIA,
Centre for Information on Literature in Bratislava

ISBN 978-80-275-0433-6 (PDF)
ISBN 978-80-275-0434-3 (ePub)
ISBN 978-80-275-0435-0 (MobiPocket)

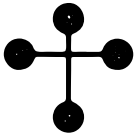

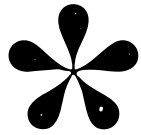

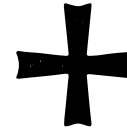

Křestní jméno mám po džusu, příjmení po papežovi.

Jmenuju se Karola Vojtylová a někteří lidi si myslí, že po papeži mám i to křestní, když to byl Karol, ale to se pletou. Totiž, mí první rodiče kdysi kupovali džus v modré plechovce, jmenoval se Karola. Prázdné plechovky s modrým obalem jsme měli všude i potom, co se Karola přestala vyrábět a nahradil ji Zeus. Bratr, který se narodil po mně, už se jmenoval Zeus.

Ne, dělám si srandu. Jmenuje se Paťo. Už dlouho jsem ho neviděla.

Učitelka ve staré škole na jihu, kam jsem chodila jenom jeden rok, mi ke jménu Vojtylová pokaždé přidala *papežová*. Vojtylová papežová, k tabuli! Pan farář mě oslovoval *moje milá*, tak jako ostatní holky, kluky zas *můj milý*, ale když jsem si přišla pro oplatku, protože jsem měla hlad, pohladil mě po hlavě a poslal pryč, Boží tělo není pamlsek, moje milá.

Někteří lidi se ve vyšším věku rozpínají, jiní zase scvrkávají. Děda Molding je ten první případ. Když jsem přišla do téhle rodiny, měl šedesát kilo, nosil široké kalhoty a vestu, teď váží metrák a chodí v obepnutých věcech a teniskách. „To má ze smutku," říkává táta, „a ten jde i na můj vrub." Znám spoustu důchodců, co jsou úplně scvrklí, a přece se rozpínají do mimořádných rozměrů. Necítí potřebu mlčet, když si k nim přisednu s mobilem

v ruce, a vykládají o nádoru na mozku, který mi telefonování způsobí. V obchodě rozpínavě zdvihají ruku se svazkem banánů — z důchodu si asi můžou dovolit jen banány a nic jiného — a musejí se pouštět dopředu, vždyť přece mají jen jednu položku, a já je taky vždycky pustím. To můj děda Molding je sice objemný fyzicky, ale nikdy se nerozpíná. O jeho smutku a o tom, jaký podíl na něm má můj otec, se dočtete později.

Už když si mě Moldingovi vezli domů, dala jsem si závazek, že se budu dobře učit. Aby ze mě měli radost. Jim samotným záleželo jedině na tom, abych nasávala lidskou lásku a abych zapomněla na všechno zlé. Netrvali na tom, že musím mít jejich příjmení, ani po mně nechtěli, abych krotila svou naléhavou potřebu ke všemu se vyjádřit. Vzali si mě prakticky hned, v domově jsem byla přesně půl roku. Za měsíce tam strávené jsem vděčná, naučila jsem se, která strana je levá a která pravá, umím držet nůžky a nachystat si každý večer věci do školy. Moldingovi ode mě nevyžadovali nic těžkého. Postupně, po troškách se u nás scházeli lidi, které teď dobře znám, protože jsou rodina. Strejda Martin mě na úvod plácl po zádech a řekl, ať zatancuju. Táta na něho upřel pohled, ve kterém jsem cítila jistou výtku, ale strejda Martin má ty nejtlustší brýle, jaké jste kdy viděli, a nezdálo se mi, že by to myslel zle.

Dny běžely a několik měsíců po mém příchodu máma Moldingová oznámila, že čeká dítě. Oni se vážně nezlobili, když mi občas ujela pusa, i když to bylo něco, co se fakt nehodí, vždycky mi to pěkně vysvětlili. Škoda že se mnou nemohli chodit na vyučování, tam jsem se obvykle nedokázala ovládnout. „Prosvítá vám podprda," usmála jsem se na paní učitelku Výrostkovou a ona od-

pověděla, že to nic, a dál vykládala o druzích stromů a jejich listech. Měla dobrou interpersonální inteligenci. Ale stačilo, abych v páté třídě řekla Robinovi, že je *hajzl-dědek*, a už mi psali poznámku do třídní knihy. Mamce Monice Moldingové jsem od začátku říkala „mami", protože i když jsem v tom věku o budoucnosti nepřemýšlela, věděla jsem, že s nimi zůstanu navždy. Hned první den dopoledne, jak mě přivezli, jsem si vybalila věci a večer, když mě ukládala do postele, řekla jsem *dobrou noc, mami*, otočila jsem se a usnula. Tu novinku o sourozenci věděl dlouho jen otec, ale když to oznámili mně, dodali, že je to moje zásluha, a já si to myslela taky, protože sotva jsem k nim přišla, zklidnili se a těla jim zvláčněla jako pod proudem teplé vody. Do takových detailů to přede mnou sice nerozebírali, ale já vím, jaká je příroda. Mocná.

Pro mě bylo hodně věcí přirozených, i ty, nad kterými jistí omezenci kroutili hlavou. A zvyk prokládat hovor nevyžádanými průpovídkami mi zůstal, i když mám skoro třiatřicet let. Ale třeba takový děda se zasměje, ať řeknu cokoliv, protože mě má rád.

Na výletech autem mě otec upozorňoval na okolní horstva, toto je Malá Fatra, ukázal, a tamto Velká Fatra. Malá Fatra se mi už od pohledu zdála větší než Velká Fatra a byla to pravda. Ukázalo se, že i obec Malá Čausa je větší než Veľká Čausa a Vysoký háj je o dost nižší než Nízky háj. Máma zůstávala s malým Oskarem doma a my s tátou jsme prochodili celé Vysoké Tatry, a ty byly vážně vysoké. I když je táta obyčejný dělňas, je moudrý. Někdy mi o jednom stromě vykládal i půl hodiny, učil mě, jaké barvy mají turistické značky, co je to hřebenovka a proč se sbírá podběl. Když jsi tak chytrý, jak se píše acylpyrin?

zeptala jsem se. V domově jsem jednou měla službu u nemocné kamarádky, a když jí teta přinesla prášek, podala mi sešit, abych tam zapsala název léku. Dala jí acylpyrin, ale já jsem napsala nurofen, ten nám jednou přinesla doktorka, ještě když jsem bydlela s prvním tátou a mámou.

Když se narodil Oskar — bylo to čtvrtého ledna devatenáct set devadesát tři —, téměř veškerá pozornost rodičů se soustředila na mě. Miminko bylo tak jako tak uvázané v šátku, a když zrovna nesálo mléko, tak jen spalo a mlčelo, jen někdy se dožadovalo pozornosti roztomilým kopáním nožičkama. Chválabohu, vždyť naši měli dost starostí se mnou! Ze školy k nám domů poslali psycholožku, protože jsem řekla *Jan Amos Komenský skáče z okna na ženský*, na chodbě a nahlas, jako by to neříkaly i ostatní děti, jenže ony pěkně mezi sebou a potichu. Máloco umím jen ucedit mezi zuby, křičí ve mně plno hlasů a obvykle zvítězí ten nejhloupější, nevím proč. Písemné vyjadřování mi jde o moc líp, o tom se budete moct přesvědčit. Takže naši si se mnou povídali o tom, co se stalo, o panence, která umřela, i když jsme to probrali už stokrát. „Její deklarativní paměť je na vysoké úrovni, přičemž sémantická složka není tak výrazná jako ta epizodická. Ale je to chytré dítě a nové paměťové stopy postupně dokážou překrýt starší zkušenosti a zážitky. Jen je k ní třeba přistupovat otevřeně a s citem. O tom, co prožila, si povídejte, to jí pomůže, přinese to katarzi."

Vyprávím jim.

Mám osm roků, jsem nejstarší z dětí, a dokonce už chodím do školy. Je leden, jdu za panem farářem, jestli by mi nedal oplatku. Nedá mi žádnou, prý až se vyzpovídám. Mám hlad. Jdu domů. Doma je jen Paťo, Dianka

a Janka, rodiče ne. Janka je v peřince, říkáme jí panenka. Máma chodívá k sousedce, vždycky když mám přijít ze školy, tak jde k ní. Dnes je velká zima. Minulý rok byla ještě větší zima, chvíli jsem bydlela u učitelky, vzala mě k sobě domů, protože viděla, že mám na tvářích krev. To mě pokousaly myši, i když jsem se probudila a zaháněla je, ale dveře máme jen takové na háček, podle otce je to lepší, prý když je otevřeno, nikdo nás nevykrade. Spávala jsem na zemi i s Paťkem a s Diankou. Ale co se narodila Janka, spávám hlavně s ní, ona je maličká, je v peřince. Leden je takový, že nám vůbec nejde se ohřát. Zapálili jsme si s Paťkem ohýnek v plechovce, pak ale přišel táta a podařilo se mu zatopit v kamnech. Vzduch se nám vlnil před očima, jenže to netrvalo dlouho. Táta odešel do vedlejší dědiny pro dřevo, uběhly dvě hodiny a už jsme zase pod dekami. Je mi strašná zima. Motám Janku do svetříku, který tu nechala máma. Nesmím dopustit, aby i ji pokousala myš, beztak to byl potkan, říkal táta. I svoji bundu Jance dávám, balím ji do všeho. Táta odešel, ale dveře se nedají zavřít už ani na háček. Dáváme tam s Paťkem matrace. Panenka pláče, nevím, co mám dělat, ještě víc ji zamotám a jdu pro pomoc. Pan farář není doma, mám prý přijít ráno. Jdu hledat mámu, dokonce ji dovedu domů, ale je opilá a hnedka usne. Co teď, co teď, říkám panence. Ona je fakt malá, má asi dva měsíce, nepamatuju si, kdy se narodila. Starám se o ni, je hodňoučká. Dávám jí tatranku namočenou v teplé vodě, ale pořád pláče. Držím ji, ale i mně je zima, je zabalená ve všem, co jsem našla. Jsem hrozně unavená. Pálíme s Paťkem letáky, ale ty shoří rychle. Jsou mu čtyři, neumí mi pomoct. Dianka usnula, je schovaná pod tátovými

smradlavými kabáty. Tam panenku nedám. Je tu jako vždy tma, ale to nevadí, jsme zvyklí. Brzy budeme mít elektriku, táta to byl zařídit. Možná dnes přijde a řekne nám, kdy to bude. Co mám dělat? Jsem tak unavená! Máma spí, ani nevnímá, když s ní třesu. Na chvilku usnu, ale je tu taková zima, že mě to zas vzbudilo. Panenka je zachumlaná a vůbec nekňourá, to je dobře.

Když uhodí opravdu silný mráz, a vzduch má přitom vysokou vlhkost, mění se podchlazené kapičky v ledové krystaly, ale nejsou to vločky. Šestiboké hranoly se mihotají v nehybném prostoru a nicota se odráží od vašich očí do nekonečna. Procházíte sloupem diamantového prachu a náhle oněmíte, protože jste u konce sil, jako jsem tehdy byla já. Slunce se prodírá škvírami, otvírám naši boudu dokořán a zůstávám stát na prahu, nikde žádný člověk, žádný hlas, žádné zavrzání okenic, slyším jen šumění diamantového prachu, je hustý jako krupičná kaše a bolí. Panenka je zticha, protože je mrtvá. Paťo spí, má horké čelo a Dianka otvírá oči a prosí o rohlík.

—

Ve škole mi nešla matematika a angličtina. Máma se přitom stíhala věnovat Oskarovi, a ještě se mnou počítala příklady. Někdy šla přímo za učitelkou, aby líp pochopila, proč mám z testů z angličtiny samé čtverky, přestože se doma učíme. Vyšlo najevo, že v písemkách všude vynechávám *is* a *are*, takže logicky nevzniká průběhový čas. „Máte pravdu," řekla máma učitelce, „průběhový čas se bez *is* a *are* nedá vytvořit."

Školu mi vybírali pečlivě, a nebyla to žádná legrace: Dlouhé vlasy mi ladily s pletí jako černá káva s karamelem, prožité události a nutkání pronášet poťouchlé říkačky vyžadovaly způsob vzdělávání, jaký v této zemi zatím neexistoval. Hned mě ale zapsali do umělecké školy, protože i když jsem se teprve učila zacházet se štětcem a nůžkami, tvrdili, že mám vrozený cit pro barvy a linie, a dokonale jsem načrtla vázu i tátu Moldinga, když spal. Ani jsem k tomu nepotřebovala stůl. Koupili mi speciální otočnou židli s ergonomickým opěradlem a výsuvnými područkami, měkkým sedákem a ideální výškou, ale u stolu jsem na ní neposeděla víc než minutu denně. V rádiu říkali *Načerpejte energii a svěžest v parfumeriích Suit*. Já jsem čerpala svěžest v posteli. Úkoly jsem si psala v posteli, kreslila jsem v posteli, někdy jsem i jedla v posteli a nosili mi tam horký čaj na růžovém tácku po babičce, i když jsem nebyla nemocná. Proleželá matrace na zemi není lůžko pro žádné dítě, natož pro naši Karolku, říkával děda.

Dali mi vyrobit postel na míru, vysokou, s parádním čelem, máloco bylo pro mě, malou Karolu, krásnější než seskočit ráno z vlastní postele a po škole, po výtvarce, po večeři nebo po procházce s Oskarem do ní zase vlézt. S lampičkou nad hlavou a se skicákem na kolenech jsem tam trávila dlouhé hodiny v létě v zimě. Jen jednou se stala nehoda — přišla jsem ze školy s pocitem, že na mě něco leze. Máma byla s bráchou na Dni otevřených dveří v nové školce, tak jsem zašátrala v jejím nočním stolku a vytáhla krabičku s léky. Vzala jsem si acylpyrin se všemi tvrdými *y*, zapila jsem ho vodou a vrátila se do postele.

Nevím proč, ale po několika minutách jsem z postele znovu vyklouzla, zase jsem šla do ložnice a vzala si do postele celé balení těch tabletek. Máma mi po návratu uvařila podbělový čaj a hladila mě po tváři. Zrušila školu a ořezala mi tužky.

Pozdě večer, když všichni spali, vytáhla jsem zpod polštáře acylpyrin a spolkla čtyři tabletky naráz. Probudila jsem se uprostřed noci a na polštáři byla krev. Nikdo se nikdy nedozvěděl, že až do rána jsem si tiskla nosní dírky, nejdřív jednu, pak druhou, zastavila jsem krvácení a pak jsem se pustila do praní povlaku ve studené, až ledové vodě s trochou soli. Jen v takové krev z látky pustí. To vím odmala. Když mi obličej pokousal potkan, sama jsem si vyprala bleděmodrou košili od krve — a teplou vodu jsme neměli. Ani náhodou. To si pište.

Když byl můj brácha malý, děda mu navykládal, že celá planeta, celá naše Země, se postupně přemisťuje na Mars. Jde o dlouhodobě připravovaný, řízený proces a pro každou část světa je naplánované období, kdy dojde k migraci. Přesune se každý stát, každý okres, každé město, vesnice i rodina. Bylo mu osm roků a děda ho vodil do školy i ze školy. Kromě řečí o mastných šunkoflekách v jídelně si cestu zpestřovali popisem modulů, které lidi i v této chvíli odvážejí na jinou planetu. „Oskarko, ale je to státní tajemství! Vědí o tom jen dospělí, a ti chodí na speciální školení," povídal vnukovi. „Dětem se to poví až nakonec, až na palubě vesmírné lodi." Oskar žil nejméně dva roky v přesvědčení, že část zeměkoule je už přestěhovaná, přesněji ta, která má hlavní slovo, protože lidi jsou tam bohatí a šťastní: Amerika.

Desátého července roku dva tisíce jedna kupovali s tátou tenisky do dětského tábora. Oskar si je soukal na nohy a zničehonic řekl, že je mu jasné, že o žádný tábor nejde. „Vím, že se stěhujeme na Mars, všichni popořádku, přede mnou si nemusíš dávat pozor." Táta se začal vyptávat, až narazil na absolutně utajené informace. Košile se mu přilepila na kůži. Tak rád nám vysvětloval, jak funguje svět, synovi vyprávěl o živé i neživé přírodě, o tom, jak se staví dům a kde se bere písek, a dědulovi stačí přestěhovat se na Mars i s napečenou žemlovkou a děti jsou šťastné! „Je to trochu nezodpovědné," rozčiloval se táta. „Obsazení jiné planety… O tomhle se nežertuje," kroutil hlavou celou cestu domů a Oskarovi se potvrdilo to, co mu děda říkal celou dobu: „Lepší je lidem nic nevysvětlovat a rovnou je nalodit."

První týdny na základce se mnou nikdo nechtěl sedět. Jednak kvůli původu, jednak proto, že jsem byla nová. Devadesát procent původ, zbytek, že jsem nová. Ale nebudu vykládat o udržitelném zdroji mé osobní síly, který se časem utvořil, a pokud mělo být za trest sedět se mnou v jedné lavici, nebyla to moje starost. Ve škole jsem myslela na všelicos. Když byla literatura nebo chemie, tak ne, to mě bavilo, ale v angličtině nebo v matematice pořád. Učitelka Čertíková Mária, angličtinářka, mluvila jazykem, který připomínal angličtinu i slovenštinu, málokdy jsem věděla, co chce. Upřela na mě svoje malá, zapadlá očka, Vojtylová, z tebe mám pokaždé *hedek* i *hadatak*.

Na začátku školního roku jsme měli přinést kytky v květináčích na okna. Já jsem přinesla krásnou monsteru, byla ozdobou třídy, a protože vím, jak o rostliny pečovat, aby nestrádaly, starala jsem se nejen o ni, ale

i o všechny ostatní, vesměs neduživé kaktusy, co přinesli spolužáci. Záleželo mi jen na květinách. V televizi jsem viděla krátký film o Holandsku, o ženě, která byla floristka a uměla aranžovat nejkrásnější kytice na světě. Zvítězila v evropské soutěži a teď váže kytice pro princezny i pro Micka Jaggera. Měli jsme právě angličtinu a já jsem do otevřeného sešitu perem nakreslila velkou kytici, kopretiny, tulipány, růže i trávy. Když Mária Čertíková vykládala o hedekovi a hadatakovi — zmiňovala je často a myslím, že ani ostatní netušili, o co jde, přece jen jsme nebyli výběrová třída —, povzbuzoval mě pohled na žlutý terčík na jednom z kaktusů a dlouhý světlezelený závitek na kmínku mé monstery. Ten den někdo někomu řekl, že smrdím, a čepel toho nože ve mně zůstala, bodala mě každý den do žeber, otírala se o mě jako zlá saň a některé děti to klidně říkaly nahlas: Smrdí. „To je pižmo," zavrčel Miloš Puškáš a chytil mě za krk, ale já jsem tehdy rozuměla pyžamo a netušila jsem, co je to pižmo. Večer jsem si nachystala batoh, ve kterém jinak nosím tělocvik, a dovnitř jsem vložila: plyšáka, papírové kapesníky, rtěnku, ponožky, dvě trička a kalhotky, tenký stříbrný pásek, hřebínek, kartáček na zuby a dvě jablka. Taky malou látkovou peněženku, kterou mi koupil děda na kolotočích, měla jsem v ní sto korun. Našim jsem řekla, že máme nultou hodinu a půjdu dřív, napsala jsem i lístek, že odcházím, ale ráno jsem zaspala, takže útěk se mírně posunul. Chtěla jsem jen nakouknout do té boudy, ve které jsem se narodila. Jestli to tam smrdí. To by se dítěti mělo dovolit. V tomto má každý člověk, zvlášť pokud je romského původu, stejné myšlenky, a možná i stejná práva.

„Tele jedno blbý, praštěný!“ křičel na mě táta, když mě okolo oběda vyzvedával na vlakovém nádraží. Vlak do Kysaku měl dvě hodiny zpoždění a stopem jsem jet nemohla, asi bych ani nenašla správnou silnici ven z města. Vezl mě domů v dědově autě, seděla jsem vpředu, vzadu se smál osmiletý Oskar a mezírkou mezi sedadlem a oknem mi podával svou ulepenou ruku. „Lidi jako já a maminka svého bližního nikdy neopustí, to se ale o tobě říct nedá! Ty drzý, hloupý štěnisko!“ křičel na mě, přerostla jsem ho už před dvěma měsíci, vezl domů žirafu tmavou s ruksakem na tělák, až jsem se konečně rozplakala, protože táta měl tak naběhlou žílu na spánku, že mohl dostat hedek i hadatak jedním vrzem.

Zavřela jsem se v pokoji. Oskar si u mě rozložil autodráhu a slíbil, že bude auta pouštět potichu. Táta mu dal pohlednici Singapuru, že mi ji má ukázat. Nevěděla jsem proč. V kuchyni se shromáždil soudní tribunál, ve kterém rezonovala dvě slova, hlas krve, hlas krve, načež jsem se k nim přišourala a prosila je, ať nevolají tu psycholožku, co k nám pořád chodí, že je to k ničemu. Pošlete mě na Mars. Sbaleno mám.

Máma Monika Moldingová je moc hodná žena, ale čím jsem byla starší, tím míň jsem jí rozuměla, a ona mně taky. Jednou přinesla z ložnice stará fotoalba a rozložila je na stole. Jedno po druhém je přede mnou otvírala a ukazovala mi sebe, tátu, dědu i babičku v jejich životech předtím, než jsem se objevila. Na všech fotkách vypadali šťastně. Léto u jezera, zima u zasněžené ohrady. Máma byla mladá a všude se smála, táta měl dvacet roků a hodně záběrů bylo ze stanování a z výletů. Matka píchala prstem tu do jedné, tu do druhé fotografie a mně začínalo